

Εμπλουτισμός περιβάλλοντος για τα μηρυκαστικά και τα ιπποειδή: Βασικές αρχές

Τι είναι ο εμπλουτισμός;

Στα φυσικά ενδιαίτηματα, τα ζώα δέχονται πολλά ερεθίσματα που ποικίλλουν ανάλογα με τον τόπο και το χρόνο. Σε αυτές τις συνθήκες, μπορούν να εκφράσουν ένα ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών συμπεριφορών του είδους τους. Τα περιβάλλοντα εκτροφής ή αιχμαλωσίας είναι σχεδιασμένα για να καλύπτουν τις βιολογικές βασικές ανάγκες (π.χ. για ανάπαυση, σίτιση), αλλά είναι πολύ λιγότερο πολύπλοκα από τα "φυσικά" ενδιαίτηματα. Όταν εκδηλώνονται, ορισμένες συμπεριφορές μπορεί να αποφέρουν θετικά συναισθήματα (π.χ. παιχνίδι στα νεαρά, έλεγχος του περιβάλλοντος). Σε φτωχά περιβάλλοντα, τα ζώα δεν είναι σε θέση να εκφράσουν ορισμένες από τις φυσιολογικές τους συμπεριφορές και στερούνται ερεθισμάτων. Κατά συνέπεια, μπορεί να νιώθουν απογοήτευση, να μην έχουν θετικά συναισθήματα ή να βιώνουν πλήξη.

Ο εμπλουτισμός του περιβάλλοντος απαιτεί την κατανόηση των αναγκών και των προτιμήσεων των ζώων, οι οποίες εξαρτώνται από το άτομο και τα διάφορα χαρακτηριστικά του (π.χ. είδος ή φυλή, εμπειρία, στάδιο ανάπτυξης). Ως σημείο εκκίνησης, η καλή γνώση των ειδών, της συμπεριφοράς και της βιολογίας τους είναι απαραίτητη για τη διερεύνηση και τη δυναμική εφαρμογή σχετικών εμπλουτισμών.

Η έννοια του περιβαλλοντικού εμπλουτισμού αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα τροποποιήσεων στο περιβάλλον των ζώων που βρίσκονται σε αιχμαλωσία ή εκτροφή, οι οποίες προσφέρουν επαρκή ερεθίσματα και διευκολύνουν την έκφραση συμπεριφορών με υψηλά κίνητρα, προωθώντας έτσι θετικά συναισθήματα και βελτιώνοντας την ευζωία των ζώων. Ο περιβαλλοντικός εμπλουτισμός μπορεί να ταξινομηθεί σε πέντε (μη αποκλειστικές) κατηγορίες:

- **Φυσικός εμπλουτισμός** που περιλαμβάνει την πολυπλοκότητα του περιβάλλοντος διαβίωσης του ζώου και την παροχή πρόσθετων στοιχείων (π.χ. κρυψώνες),
- **Εμπλουτισμός δεξιοτήτων** που προάγει τις σωματικές ή/και ψυχολογικές δραστηριότητες παρέχοντας ευκαιρίες για άσκηση ή ενασχόληση με γνωστικά καθήκοντα,
- **Αισθητηριακός εμπλουτισμός**, σχεδιασμένος για να διεγείρει μία ή περισσότερες αισθήσεις του ζώου και περιλαμβάνει οπτικά, ακουστικά, οσφρητικά, απτικά και γευστικά ερεθίσματα,
- **Εμπλουτισμός της σίτισης** που προάγει την αναζήτηση τροφής και τη συμπεριφορά σίτισης με την παροχή νέων ή ποικίλων τροφών ή μεθόδων ή μέσων παράθεσης της τροφής,
- **Εμπλουτισμοί σχέσεων** που περιλαμβάνουν κοινωνικές επαφές, ανάπτυξη του αισθήματος ασφάλειας, κοινωνική διευκόλυνση ή εκπαίδευση σε διάφορες καταστάσεις και ειδικούς δεσμούς με συνομήλικα ζώα ή άτομα άλλων ειδών (συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπου)

Νομικές απαιτήσεις

Η νομοθεσία της ΕΕ για την προστασία των μηρυκαστικών και των ιπποειδών δεν αναφέρει τον εμπλουτισμό. Η οδηγία 98/58/EK του Συμβουλίου για την προστασία των ζώων στα εκτροφεία αναφέρει ωστόσο τις ηθολογικές (συμπεριφορικές) ανάγκες. Η οδηγία 2008/119/EK του Συμβουλίου ορίζει ότι οι μόσχοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν και να ακουμπούν τους άλλους μόσχους και να εκτρέφονται ομαδικά από την ηλικία των 8 εβδομάδων.

Η οδηγία 2010/63/ΕΕ του Συμβουλίου περί προστασίας των ζώων που χρησιμοποιούνται για επιστημονικούς σκοπούς αναφέρει τον εμπλουτισμό, όσον αφορά την έκφραση ευρέως φάσματος φυσιολογικών

Εμπλουτισμός περιβάλλοντος για τα μηρυκαστικά και τα ιπποειδή: βασικές αρχές

συμπεριφορών και τη μείωση κάθε αγχώδους συμπεριφοράς.

Επιπλέον προβληματισμοί

Ο εμπλουτισμός θεωρείται εμπλουτιστικός μόνο εάν γίνεται αντιληπτός από το ζώο ως τέτοιος, δηλαδή εάν παρέχει ευκαιρίες για την ικανοποίηση των αναγκών συμπεριφοράς και την εμπειρία θετικών συναισθημάτων και καλής διαβίωσης. Οι συμπληρώσεις στέγασης (δηλαδή η προσθήκη λίγων στοιχείων σε μη βέλτιστα περιβάλλοντα) που μειώνουν βραχυπρόθεσμα την κακή ευζωία, αλλά δεν επαρκούν για την προώθηση της καλής ευζωίας, δεν θεωρούνται συνεπώς εμπλουτισμός.

Παραδείγματα εμπλουτισμών και αναμενόμενες επιπτώσεις

Για περισσότερες λεπτομέρειες, ανατρέξτε στα ενημερωτικά δελτία για τα βοοειδή, τα πρόβατα, τις αίγες και τα ιπποειδή.

Φυσικός εμπλουτισμός

- **Πρόσβαση σε χώρο άσκησης:** αυξάνει την κίνηση και την εξερεύνηση- μειώνει τις βλάβες του σώματος και των αρθρώσεων
- **Πρόσβαση σε βοσκότοπο:** αυξάνει το χρόνο που αφιερώνεται για περπάτημα, αναζήτηση τροφής και σίτιση- μειώνει την ανταγωνιστική συμπεριφορά, την χλωτότητα και τις δερματικές αλλοιώσεις.
- **Οπτικά εμπόδια ή πλατφόρμες:** επιτρέπουν την απομόνωση, την απόκρυψη και τη διαφυγή, ιδίως σε περίπτωση απειλής ή σύγκρουσης.

Εμπλουτισμός δεξιοτήτων

- **Αντικείμενα για θηλασμό και παιχνίδι:** προάγει τα θετικά συναισθήματα, ιδίως στα νεογέννητα- μειώνει την πλήξη
- **Υπόστρωμα για κύλιση:** προάγει την περιποίηση- βοηθά στη θερμορύθμιση και προστατεύει από τα παράσιτα
- **Εργασία για πρόσβαση σε πόρους:** προάγει την ψυχολογική ευεξία

Αισθητηριακός εμπλουτισμός

- **Απτικά ερεθίσματα:** (βούρτσες, δέντρα): προάγει την περιποίηση- μειώνει την επιθετική και στερεοτυπική συμπεριφορά.
- **Γευστικά ερεθίσματα:** αυξάνει την κατανάλωση σε περίπτωση ελκυστικών γεύσεων- μειώνει το άγχος
- **Ακουστικά ερεθίσματα:** (ανάλογα με το περιεχόμενο) προάγουν τα θετικά συναισθήματα- μειώνουν την επιθετική και στερεοτυπική συμπεριφορά

Εμπλουτισμός της σίτισης

- **Ποικιλία ζωοτροφών (ταυτόχρονα) και ποικιλομορφία (χρονικά):** διεγείρει τη

σίτιση- προσφέρει ελευθερία επιλογής και ευχαρίστηση

- **Αλλαγή της θέσης των σημείων σίτισης ή απομάκρυνση τους:** αυξάνει τον χρόνο αναζήτησης τροφής- μειώνει την επιθετικότητα, την ανώμαλη και στερεοτυπική συμπεριφορά, καθώς και τις διαταραχές της υγείας.
- **Αργή παράθεση τροφής:** αυξάνει το χρόνο σίτισης
- **Βρώσιμα υποπροϊόντα:** διεγείρει την αναζήτηση τροφής- μειώνει τη στερεοτυπική συμπεριφορά

© CAILLAT Hugues

Εμπλουτισμός των σχέσεων

- **Επαφές μεταξύ μητέρας και απογόνων:** επιτρέπει αλληλεπιδράσεις μεταξύ μητέρας και απογόνων- αυξάνει το παιχνίδι- βελτιώνει τις κοινωνικές δεξιότητες- μειώνει το άγχος
- **Ομαδικός σταβλισμός:** προσφέρει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης και δεσμών- βελτιώνει τις κοινωνικές δεξιότητες
- **Αισθητηριακές και οπτικές επαφές σε ζώα που σταβλίζονται ατομικά:** προάγει την ηρεμία των ζώων
- **Θετικές επαφές από τους χειριστές:** δημιουργεί μια θετική σχέση- μειώνει το άγχος κατά τη διάρκεια του χειρισμού

Πολυπλοκότητα και οργανισμός

Η παροχή πρόσβασης σε μια ποικιλία εμπλουτισμών στο χώρο και με την πάροδο του χρόνου (δηλαδή η αύξηση της πολυπλοκότητας του περιβάλλοντος και η έκθεση των ζώων σε μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα), αποφεύγοντας παράλληλα την υπερδιέγερση, και η δυνατότητα στα ζώα να συμπεριφέρονται ως ενεργός παράγοντας στο περιβάλλον τους (δηλαδή η δυνατότητα επιλογής μεταξύ των αντικειμένων που χρησιμοποιούνται για τον εμπλουτισμό και ο έλεγχος των καταστάσεων) εκτιμάται γενικά ιδιαίτερα από τα ζώα.

Νομικές απαιτήσεις

Οι απαιτήσεις που παρατίθενται προέρχονται από τη νομοθεσία της ΕΕ κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος εγγράφου. Η εθνική νομοθεσία μπορεί να είναι αυστηρότερη.

Οδηγία 98/58/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1998, σχετικά με την προστασία των ζώων στα εκτροφεία

'(...)
[Οι αρχές της οδηγίας] περιλαμβάνουν την παροχή στέγης, τροφής, νερού και φροντίδας ανάλογα με τις φυσιολογικές και ηθολογικές ανάγκες των ζώων και σύμφωνα με την κτηθείσα πείρα και τις επιστημονικές γνώσεις- (...)

'(...)
Όταν ένα ζώο είναι συνεχώς ή συνήθως προσδεμένο ή περιορισμένο, πρέπει να διαθέτει τον απαιτούμενο χώρο για τις φυσιολογικές και ηθολογικές του ανάγκες, σύμφωνα με την κτηθείσα πείρα και τις επιστημονικές γνώσεις.
(Παράρτημα, παράγραφος 7.)

"Τα ζώα που εκτρέφονται εντός κτιρίων δεν πρέπει να παραμένουν ούτε σε συνεχές σκοτάδι, ούτε να εκτίθενται χωρίς κατάλληλη διακοπή σε τεχνητό φωτισμό. Όταν ο φυσικός φωτισμός είναι ανεπαρκής για τις φυσιολογικές και ηθολογικές τους ανάγκες, πρέπει να προβλέπεται κατάλληλος τεχνητός φωτισμός.
(Παράρτημα, παράγραφος 11.)

Οδηγία 2008/119/ΕΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη θέσπιση στοιχειωδών κανόνων για την προστασία των μόσχων

'(...)
(α) κανένας μόσχος δεν περιορίζεται σε ατομικό κλωβό μετά από την ηλικία των οκτώ εβδομάδων, εκτός εάν ένας κτηνίατρος πιστοποιήσει ότι, λόγω της υγείας ή της συμπεριφοράς του, απαιτείται να απομονωθεί με στόχο την παροχή θεραπευτικής αγωγής. (...)

Κάθε ατομικός κλωβός για τους μόσχους (εκτός των κλωβών στους οποίους απομονώνονται οι ασθενείς μόσχοι) δεν πρέπει να διαθέτει συμπαγείς τοίχους, αλλά διάτρητα τοιχώματα που να επιτρέπουν στους μόσχους να βλέπουν και να ακουμπούν τους άλλους μόσχους (...)
(Άρθρο 3, παράγραφος 1.)

Οδηγία 2010/63/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2010, περί προστασίας των ζώων που χρησιμοποιούνται για επιστημονικούς σκοπούς

'(...)
(β) Εμπλουτισμός
Σε όλα τα ζώα παρέχεται επαρκής χώρος κατάλληλης πολυπλοκότητας που τους επιτρέπει να εκφράζουν ευρύ φάσμα των φυσιολογικών τους συμπεριφορών. Επίσης, τους εξασφαλίζεται αυγκεκριμένος βαθμός ελέγχου και επιλογής του περιβάλλοντός τους, ώστε να μειώνεται κάθε αγχώδης συμπεριφορά. Οι εγκαταστάσεις χρησιμοποιούν κατάλληλες τεχνικές εμπλουτισμού, οι οποίες διευρύνουν το φάσμα των δραστηριοτήτων που είναι διαθέσιμες στα ζώα και αυξάνουν τις προσαρμοστικές τους δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της φυσικής άσκησης, των συλλεκτικών, χειραγωγικών και γνωστικών δραστηριοτήτων, ανάλογα με το βιολογικό είδος. Ο εμπλουτισμός του περιβάλλοντος στους περικλειστούς χώρους των ζώων ικανοποιεί τις ειδικές ανά είδος και άτομο ανάγκες των αντίστοιχων ζώων. Οι στρατηγικές εμπλουτισμού των εγκαταστάσεων επανεξετάζονται και ενημερώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα.
(...)'
(Παράρτημα ΙΙΙ, τμήμα Α, παράγραφος 3.3)

Βιβλιογραφία

Botreau, R., Lesimple, C., Brunet, V., & Veissier, I. (2023). Review – Environmental enrichment in ruminants and equines: Introduction. *EURCAW Ruminants & Equines*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7685132>

